

Lektorský posudek svazku České knihovny „Vějíř raněobrozených povídek (1807-1827)“, edice a komentář Lenka Kusáková.

Svazek je vyváženě koncipovaný, jasně utříděný, edičně náležitě připravený. K těmto stránkám práce Lenky Kusákové nemám připomínek a doporučuji rukopis k vydání.

Případné doplňování dalšími texty (autorka se v průvodním dopise zmiňuje o Čelakovského próze Dobrodružství cestujících) nedoporučuji: Čelakovského text se vřazuje do jiných žánrových, stylových i literárně historických souvislostí a ucelenost svazku by byla jeho zařazením spíše rozbita. Navrhuji uvažovat Čelakovského text v eventuelním svazku obrozené prozaické satiry, kam by nejspíše náležel.

Nesdílím také určité rozpaky, které autorka v průvodním dopise vyjádřila ve vztahu k původnosti – překladovosti jednotlivých editovaných textů, konkrétně Hradu loupežnického. Původnost je z hlediska dobových literárních zvyklostí kategorií vedlejší, různý stupeň návaznosti na konkrétní předlohy, adaptace i neskrývané typologické obdoby jsou jedním z důležitých rysů tohoto typu produkce (už ve vztahu ke čtenáři a jeho očekáváním), v komentáři je tato okolnost náležitě osvětlena. Pokud bychom chtěli vydávat jen „původní“ díla, pak bychom se zvláště v raném obrození dostali do absurdní situace, kdy bychom často museli pominout to, co je z estetického, receptivního i literárně historického hlediska kvalitnější než díla originální; v posledku bychom ale nemohli právě z povídek s čistým svědomím vydat nic, protože si naprosto nemůžeme být jisti, zda ona originalita není jen naším nedostatkem informací o případných přímých zdrojích, respektive volných předlohách (některé z povídek jsou například zřetelně odvozeny z dobově populárních dramát).

Navrhuji změnit titul svazku v duchu dosavadní praxe České knihovny na „Povídky raného obrození“ (analogicky k dalším dvěma průřezovým svazkům „Pohádkové drama“ a „Poetická próza“). Slovo „vějíř“, odkazující k vnitřní diferenciaci obrozené povídky, je v titulu nadbytečné – vše je dostatečně vysvětleno v komentáři – a posunuje název mimo zvyklosti ČK. Časové vymezení také navrhuji z titulu vypustit, je specifikováno v komentáři, rámcově naznačeno spojením „rané obrození“ a není zvykem u již vydaných titulů ČK.

Vzhledem k míře, se kterou se potencionální čtenář pohybuje v problematice žánru, nepovažuji za vhodné uvádět svazek motem – na počátku svazku pro většinu recipientů tato synekdocha ještě k ničemu nebude odkazovat.

Většina mých připomínek se týká komentáře:

1. Navrhuji změnit uspořádání informací a oddíl o časopisech předsunout před výklad o konkrétních textech: dodržel by se tak postup od obecného k jednotlivému a čtenář by nebyl nucen absolvovat ještě cestu zpět ke „generáliím“.
2. Navrhuji provést v celém textu komentáře - s ohledem na potencionálního čtenáře – korekturu stylu, zejména pak:
  - a) rozčlenit dlouhá souvětí na kratší a přehlednější celky (viz např. s. 4, ř. 9-15, tam v navazující větě dále doplnit podmět, vyjádřený před natolik rozsáhlou textovou pasáží, že to může čtenáři působit komplikace; dále kupř. s. 18. ř. 1-9);
  - b) zvážit zavedení českých ekvivalentů na místo některých cizích slov (např. saturace, stratifikace);
  - c) přeformulovat větu na s. 14, ř. 24-26 (Zábavná literatura ... zobrazovaného předmětu), která je v tomto znění pro laika jen stěží srozumitelná; stejně tak a z téhož důvodu změnit i větu „Víra ve smysl ... ideologie (s. 7, ř. 12-13).
  - d) u vět v závorkách nezačínat velkým písmenem a nekončit tečkou (př. na s. 15, ř. 2-3);
  - e) neuvádět bez vysvětlení čtenáři nejasná slova (např. „makové karásky“ na s. 15);
  - f) zavést odstavce členící text do přehlednějších úseků (jako jeden odstavec je text koncipován např. na posledních 4 ř. s. 19, na celé s. 20 a 21; dále např. na podstatné části s. 23, celé 24, 25 a poč. 26);
  - g) na s. 22, poslední řádek, m. Rettigové próza psát próza Rettigové;
  - h) na s. 11, ř. 8, nahradit slovo „zkonvečňovány“ čtenáři příznivějším ekvivalentem;
  - i) na s. 12, ř. 7, pro věcnou jasnost nahradit stávající obrat „v povídkách“ obratem „v zábavných povídkách“;
  - j) na s. 13, ř. 17, doplnit pro plynulé rozumění do věty „Na druhé straně ...“ podmět;
  - k) na s. 30, ř. 25, změnit tvar křestem na křtem;
  - l) na s. 6, ř. 22 psát přiodítí m. původního přioditi, protože původní tvar nemá estetickou platnost a změna směřuje k normě potencionálního čtenáře, aniž by rušila povahu původního jazyka (případné změny tohoto typu navrhuji event. provést i v edici).
3. Na s. 1 zvážit tvrzení o „amorfní struktuře“ knížek lidového čtení: tvrzení neodpovídá skutečnosti (i tento typ vyprávění je utvářen, vnitřně strukturován, má jasná a transparentní narativní pravidla) a pro čtenáře bude navíc jen těžko sugerovat konkrétní obsah.
4. Zvážit opakovaná tvrzení o „centru a periférii“ (hned na s. 1 a dále s. 8, 9 aj.).
Argumenty:

- Je možno v próze uvažovat „centrum“ před vydáním Lidnovy Záře nad pohanstvem, tedy v době, odkud čerpáme některé texty? A není-li, jak potom tato dichotomie může fungovat, když „periferie“ byla dřív než „centrum“ a nezávisle na něm?
- Nesugeruje „centrum“ příliš jednoznačně hierarchizaci produkce podle estetických kritérií, která ovšem spíše vnášíme do materiálu my, než že by jim byla vlastní.
- Nesugeruje pojem „centrum“ a priori také jakýsi pohyb kvality ze středu na okraj, což se ovšem v našem případě nedálo buď vůbec, nebo jen v omezené míře?

Nejedná se tedy spíše o 2 relativně samostatné, i když se stýkající a vzájemně i prolínající oblasti tvorby?

5. Na s. 10 doporučuji ze zvážení korekci tvrzení o vědeckých zjištěních fyziologické podstaty emocí jako o zdroji „ústupu zájmu osvícenství“ o city (ř. 18-23) – zdá se mi příliš jednostranné a zjednodušující.
6. Na téže s., ř. 13-18, je stejnou měrou „dobové zkoumání“ přeceněno v případě pojetí citu jako „nejvyšší dobové ctnosti“ prvé poloviny 18. století: snad ještě výraznější roli než blíže nespecifikovaná a pro čtenáře následně jen stěží blíže představitelná „dobová zkoumání“ zde patrně hrál protestantský pietismus se svým radikálním akcentem na přenesení barokní citovosti z transcendentální vertikály na existenciální horizontálu (obdobné proudy lze pozorovat i v dobovém katolicismu) – spojení ctnosti, skromného pozemského štěstí a víry lze hledat jistě spíše zde a zároveň tak i vysvětlit oblíbenost příslušných motivů u dobového publika.
7. Na s. 15 mi není věcně jasný 3. odstavec, kde se hovoří o estetických a vědeckých zájmech osvícenství a jako doklady se uvádějí typicky romantické motivy bouře, větru, deště – je to tedy tak, že např. motiv bouře byl v příslušných textech pojednán osvícensky, tedy s racionální, uklidňující tendencí, vysvětlující věcnou podstatu přírodního jevu a uvádějící příklady rozumného chování za bouřky? Pokud nikoli a přírodní motivy jsou opravdu využívány jako paralely k duševnímu stavu hrdinů (tvrzení v témže odstavci), pak jde jen stěží o „osvícenský zájem“, nýbrž o romantické literární klišé.
8. Na s. 17, 6-11, může čtenář nabýt mylného dojmu, jako by Scottova beletrie nebyla v českém prostředí vůbec recipována.
9. Na téže straně doporučuji pro nepoučeného čtenáře výslovně zdůraznit, že převod Panny jezerní byl nejen převodem z jazyka do jazyka, ale i z poezie do prózy – tím jej ušetříme rozpaků a nedorozumění, které stávající stylizace může vyvolat.
10. Ke zvážení dávám způsob, kterými jsou užívána směrová označení, zejména termín preromantismus. Na podrobnější vysvětlování jistě není v komentáři místo a povaha

edice to ani nevyžaduje. Na druhou stranu může být např. čtenáři divné, proč typicky romantické motivy vězně, jeho vnitřních prožitků, působení samoty a nehybného času ve vězení – které zná důvěrně z Máchova Máje a jež jsou mu školskou výchovou úporně sugerovány jako jedny z hlavních znaků romantismu – jsou v případě povídky Daliborka „jen“ preromantické. Stejně tak jsou jinak obecně romantické motivy nepochopitelného zármutku, osamělosti a bezvýhodnosti označeny za preromantické u Rettigové (s. 23, ř. 2). Není tomu tak jen proto, že tyto texty byly vydány v období, které ADČL označují jako „preromantické“? A neztratí se následně čtenář v síti termínů sentimentalismus, preromantismus, romantismus a biedermeier (ten na s. 26, bez bližšího vysvětlení, ačkoli jej potencionální čtenář asi příliš nebude znát). Na s. 27 je pak jméno Angelina chápáno jako součást romantického literárního kontextu: tedy romantikem byl například Turinský, a to ještě v oné „preromantické etapě“ – a proč ne tedy třeba autor Daliborky? Víím, že edice ČK není místem kde by se měly vyřešit terminologické různosti, potažmo různost literárněhistorického konceptu. Tím méně je mou snahou při této příležitosti překlenout různost pohledu na vnitřní směrové členění obrozenské literatury, což s Lenkou Kusákovou po léta ku prospěchu diskutujeme. Přesto bych se s ohledem na čtenáře přimlouval o jisté zjednodušení a projasnění těchto záležitostí.

V Ledenicích 8. 7. 2003

Dalibor Tureček